

ВІДГУК
опонента на дисертацію
Боровика Андрія Володимировича
«Кримінальні правопорушення проти представників влади»,
подану на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук (доктора наук)
зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

Актуальність обраної теми. Проблематика, якій присвячено дисертацію, не є новою для кримінально-правової науки України – протягом багатьох років її плідно досліджували вітчизняні вчені, зокрема на монографічному рівні. Це, однак, у жодному разі не є свідченням вичерпної розробленості обраної теми. Адже ефективність правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина (а утвердження і забезпечення останніх відповідно до ст. 3 Конституції України є головним обов'язком держави) залежить від належної реалізації функцій і повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування, а також представників влади, які діють від імені цих органів. Без такої реалізації неможливе успішне функціонування Української держави загалом. Одним із чинників, покликаних забезпечувати дієвість службової діяльності вказаних органів (осіб), слугує належне кримінально-правове забезпечення її охорони від незаконного впливу. Ставлячи до представників державної влади, місцевого самоврядування і громадськості високі вимоги щодо здійснення їхніх функцій та повноважень, держава зобов'язана потурбуватись про посилений правовий (з-поміж іншого кримінально-правовий) захист цих суб'єктів.

З огляду на те, що протидією кримінальним правопорушенням і підтриманням правопорядку в Україні опікуються спеціально створені (правоохоронні) органи, у чинному Кримінальному кодексі України (далі –

КК) передбачено низку заборон, що передбачають відповідальність (зазвичай посилену) за посягання на діяльність правоохоронців та інших представників влади. Проте формулювання цих заборон не відзначаються досконалістю, внаслідок чого у теорії і на практиці чимало ознак складів відповідних кримінальних правопорушень тлумачиться суперечливо. Практику застосування заходів кримінально-правового впливу щодо осіб, які вчиняють такі кримінальні правопорушення, так само не можна визнати задовільною (зокрема, через «панування» у судовій практиці ст. 75 КК «Звільнення від відбування покарання з випробуванням»). Як слушно зазначає Б.М. Головкін у відгуку на автореферат дисертації В.П. Беленка «Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу» (Київ, 2021), слід переглянути ставлення держави до призначення судами покарання за вчинення насильницьких злочинів проти працівників правоохоронних органів під час виконання ними службових обов'язків, припинивши практику масового звільнення від відбування покарання з випробуванням, бо це сприймається злочинним середовищем як беззахисність правоохоронців перед насильством, що, своєю чергою, стимулює насильницьку мотивацію і рішучість до повторного вчинення злочинів проти службових осіб, які забезпечують охорону правопорядку.

Значні труднощі пов'язані із з'ясуванням співвідношення суміжних складів кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і кримінальних правопорушень проти журналістів, передбачених розділом XV Особливої частини КК, оскільки чимало характеристик цих складів дублюють одна одну. Складно не погодитись з одним із наскрізних положень дисертаційного дослідження А.В. Боровика – про хаотичність і безсистемність конструювання кримінально-правових заборон, присвячених захисту представників влади, і відсутність особливих потреб у «розмноженні» таких заборон.

Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 червня 1992 р. № 8 «Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів» не враховує зміни, зумовлені ухваленням КК 2001 р.; фактично згаданий акт судового тлумачення значною мірою є морально застарілим при тому, що автори науково-практичних коментарів КК активно ним послуговуються. Зазначене актуалізує розроблення пропозицій, спрямованих на поліпшення правозастосовної практики у частині кваліфікації кримінально протиправних посягань на діяльність представників влади.

На сьогодні чимало важливих питань, пов'язаних із досліджуваною категорією кримінальних правопорушень, виникає у зв'язку з пошуком нових орієнтирів у реформуванні системи кримінальної юстиції в Україні. Передусім мається на увазі розроблення проєкту нового КК України, в якому проблеми кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти порядку публічного управління загалом і діяльності представників влади зокрема значною мірою вирішуються істотно інакше порівняно з тим, як це зроблено в чинному кримінальному законі, що не може не породжувати питання про оптимальність формулювань потенційного кримінального закону. У цьому контексті варто звернути увагу на таку обставину, як контраверсійність теоретичних підходів щодо (не)збереження низки (системи) спеціальних статей КК, покликаних забезпечувати посилений захист діяльності правоохоронців та інших представників влади. Якщо свого часу В.І.Осадчий у докторській дисертації обґрунтував пропозицію виокремити в Особливій частині КК самостійний розділ «Злочини проти правоохоронної діяльності», то члени робочої групи сповідують (треба так розуміти) принципово інший підхід. Фахова відповідь на питання про прийнятність (виправданість, своєчасність) відмови від спеціальної кримінально-правової охорони діяльності працівників правоохоронних органів, інших представників влади може бути надана лише за результатами

монографічних досліджень, одним з яких і є докторська дисертація А.В. Боровика.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у докторській дисертації А.В. Боровика, забезпечується широтою і різноманітністю опрацьованої джерельної бази, веденням коректної полеміки, використанням низки різноманітних методів пізнання (с. 29–30), вдало підібраних з урахуванням предмета дисертаційного дослідження, продуманою логікою викладення матеріалу, яка дозволила автору виконати поставлені перед собою завдання (с. 28–29).

У своїх міркуваннях дисертант спирається на надбання кримінально-правової науки, кримінальне законодавство низки зарубіжних країн, законопроекти і супровідні матеріали до них, рішення ЄСПЛ і Конституційного Суду України, статистичні дані.

Оцінка положень проекту нового КК України відзначається виваженістю.

Схвальної оцінки заслуговує й активне використання матеріалів судової практики – від вироків місцевих судів до постанов Касаційного кримінального суду Верховного Суду, за допомогою яких доречно ілюструються законодавчі і теоретичні положення і з'ясовуються недоліки диспозицій і санкцій досліджуваних кримінально-правових заборон.

Новизна і загальнонаціональне значення здобутих А.В. Боровиком результатів полягає у розробленні оригінальної теоретичної моделі системи кримінально-правових заборон, що визначають підстави відповідальності за посягання на діяльність представників влади як різновиду осіб, які діють у публічних інтересах. Реалізація вказаної моделі уможливить скорочення кількості спеціальних кримінально-правових заборон, зниження рівня казуїстичності кримінального закону і подолання притаманної їй фрагментарності кримінально-правової охорони діяльності представників влади.

Вважаю, що є добре продуманими і належним чином аргументованими, а тому заслуговують на підтримку положення про:

класифікацію кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і кримінальні правопорушення проти журналістів; доцільність уточнення назви розділу XV Особливої частини КК і винесення за його межі норм про відповідальність за кримінальні правопорушення проти журналістів;

перспективність визнання порядку публічного управління родовим об'єктом деліктів, передбачених удосконаленням розділом XV Особливої частини КК;

належність кримінально-правових заборон, покликаних забезпечувати належну діяльність представників влади, до різних розділів Особливої частини КК, зміст видового об'єкта досліджуваних кримінальних правопорушень і визнання його міжродовим;

оптимальність законодавчого позначення відповідної категорії потерпілих за допомогою звороту «близька особа»;

ознаки кримінально-правового поняття опору і доцільність його закріплення в тексті КК;

доречність виключення з КК ст. 348 «Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця», ст. 349 «Захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника», ст. 351-1 «Перешкоджання діяльності органу державного фінансового контролю, Рахункової палати, члена Рахункової палати», ст. 351-2 «Перешкоджання діяльності Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України»;

доцільність перенесення заборони, присвяченої відповідальності за незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій (ст. 340 чинного КК), до розділу V його Особливої

частини «Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина»;

співвідношення понять втручання, перешкоджання, впливу, необхідність уніфікації відповідної кримінально-правової термінології і водночас удосконалення ст. 188-19 КУпАП, яка визначає підстави адміністративної відповідальності за невиконання законних вимог народного депутата України, РП, члена РП;

підходи щодо кваліфікації посягань на діяльність представників влади, вчинюваних учасниками спеціальних видів злочинних об'єднань (банда, терористична група чи терористична організація, не передбачене законом воєнізоване або збройне формування);

недоцільність знижувати вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність за посягання на діяльність представників влади, крім тих, про які вже йдеться в ч. 2 ст. 22 КК;

виправданість використання у досліджуваних кримінально-правових заборонах юридичних конструкцій, пов'язаних із мотивом та/або метою вчинення кримінального правопорушення на кшталт «у зв'язку з виконанням службових обов'язків», «у зв'язку з діяльністю»;

визнання потерпілим від кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку (п. 4 ч. 1 ст. 67 КК) як того, хто виконує службовий або громадський обов'язок, так і його близьких осіб;

Дисертація Боровика Андрія Володимировича є самостійним оригінальним дослідженням, що відповідає принципам академічної доброчесності. Порушень, плагіату, фабрикацій чи фальсифікацій не виявлено. Використання праць інших авторів супроводжується належними посиланнями.

Висновки та пропозиції, які містяться в дисертації, по-перше, можуть бути впроваджені у законотворчу діяльність (сформульовані здобувачем пропозиції щодо вдосконалення КК (с. 493–494) загалом відзначаються

конкретністю, оригінальністю, аргументованістю та логічно підсумовують проведене дослідження) і, по-друге, вже використовуються у правозастосуванні, навчальному процесі і науково-дослідній діяльності, що підтверджується численними актами впровадження (с. 504–545).

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, **повно відображено** у 52 наукових публікаціях: двох одноосібних монографіях; 20 наукових статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях України; 7 статтях, опублікованих у виданнях, що індексуються в наукометричних базах Scopus і Web of Science; 23 тезах доповідей, оприлюднених на науково-практичних заходах.

Водночас дисертаційне дослідження А.В. Боровика не позбавлене **окремих недоліків і дискусійних положень**.

1. Не всі пропозиції дисертанта щодо вдосконалення КК сприймаються однозначно.

Так, в авторській редакції ст. 345 КК «Погроза особі, яка діє в публічних інтересах» наявність погрози дисертант пов'язує з такою умовою – «якщо ця людина сприйняла погрозу як таку, що може бути реалізована щодо неї чи її близької особи» (с. 494). Не впевнений у доречності пропонованої новели щодо інших осіб, які діють у публічних інтересах, однак щодо правоохоронців, державних і громадських діячів таку пропозицію підтримати складно. Вважаю, що відсутність у ч. 1 ст. 345 КК «Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу» і ч. 1 ст. 346 КК «Погроза або насильство щодо державного чи громадського діяча» (на відміну від ст. 129 КК «Погроза вбивством») застереження на кшталт «якщо були реальні підстави побоюватися здійснення цієї погрози» є схвальним рішенням законодавця, зумовленим його прагненням забезпечити працівникам правоохоронних органів, державним і громадським діячам та їхнім близьким родичам підвищений рівень кримінально-правової охорони. Аналізуючи ст. 345 і ст. 346 КК, дисертант пише, що не у всіх випадках потерпілі сприймають погрози як реальні (с. 230). З іншого боку, хіба погрози,

наприклад, насильством або знищенням чи пошкодженням майна, які набувають вигляду встановлення на видному місці несправних чи імітаційних вибухових пристроїв, вінків для поховання, інших предметів (сокири тощо), – навіть якщо потерпілий на сприйняв погрозу як реальну, – не завдають шкоди належній діяльності державних органів, психічній недоторканності представників влади і не повинні визнаватись кримінально караними? З огляду на сказане і зростання кількості кримінально протиправних посягань на правоохоронців, відмова від зазначеного прояву посиленої кримінально-правової охорони працівників правоохоронних органів та інших представників влади не на часі.

Потерпілим від кримінальних правопорушень, передбачених авторськими редакціями статей 342, 343, 345 КК, пропонується визнавати особу, яка виконує службові повноваження (професійний або юридичний обов'язок) або реалізує суб'єктивне право в публічних інтересах (с. 493–494). З приводу подібного визначення кола потерпілих від відповідних злочинів проти порядку публічного управління (насильство, перешкоджання діяльності) у проєкті нового КК у Висновку національних експертів на цей документ висловлюватись такі критичні міркування. Чинний КК передбачає відповідальність за насильство та інші посягання щодо спеціальних категорій осіб у зв'язку з виконанням ними відповідних службових чи громадських обов'язків – державного діяча, керівника політичної партії, працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця, службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок, тощо. Перелік цих спеціальних потерпілих і нині видається немаленьким, проте замість його скорочення проєкт КК розширює коло осіб, відносячи до них і того, хто виконує професійні обов'язки, й особу, яка реалізує своє суб'єктивне право в публічних інтересах. Нами як національними експертами висловлювався сумнів в існуванні кримінологічного обґрунтування такого кроку.

Не може не поставати і питання про дотримання у цьому разі такого складника верховенства права, як правова визначеність. У п. 53 ч. 1 ст. 1.4.1 проєкту нового КК публічний інтерес (услід за постановою Великої Палати Верховного Суду від 13 лютого 2019 р. у справі №233/4308/17) визначається як важливі для значної кількості фізичних та юридичних осіб потреби, які відповідно до законодавчо встановленої компетенції забезпечуються суб'єктами публічної адміністрації. Навряд чи таке або подібне розуміння публічного інтересу уможливить безпроблемне застосування статей КК про опір особі, яка діє в публічних інтересах, незаконний вплив на особу, яка діє в публічних інтересах, і погрозу особі, яка діє в публічних інтересах. Яке розуміння публічних інтересів обстоює здобувач, і чому він не навів визначення цього поняття при формулюванні пропозицій, спрямованих на вдосконалення кримінального закону? Чи зможуть кваліфікуватись за оновленими статтями 342, 343 і 345 КК відповідні посягання, вчинені, наприклад, стосовно осіб, які здійснюють професійну діяльність з надання публічних послуг (нотаріус, оцінювач тощо) чи щодо різноманітних громадських активістів?

З-поміж іншого здобувач пропонує виключити з КК ст. 347 «Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця» (с. 494), вбачаючи і в цій забороні прояв зайвого «розмноження» кримінально-правових норм. Зверну увагу на те, що ч. 1 ст. 347 КК, на відміну від загальної норми – ч. 1 ст. 194 КК «Умисне знищення або пошкодження чужого майна», не містить вказівки на таку криміноутворювальну ознаку, як заподіяння шкоди у великих розмірах. Ба більше: дисертанту імпонує висловлена в юридичній літературі позиція, згідно з якою об'єктом умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу є передусім авторитет правоохоронних органів, у зв'язку з чим для кваліфікації за ст. 347 КК достатньо лише факту посягання на майно працівника правоохоронного органу у зв'язку з

виконанням службових обов'язків незалежно від вартості такого майна (с. 236). Отже, у разі виключення з КК вказаної спеціальної норми застосування такого обстоюваного дисертантом способу поліпшення кримінального закону, як доповнення загальної норми кваліфікуючою ознакою, розрахованою на спеціальних потерпілих – представників влади (с. 247), не дасть змоги врахувати вказаний нюанс кримінально-правової характеристики умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця.

2. Навряд чи схвально можна оцінити ту обставину, що в авторських редакціях кримінально-правових заборон, присвячених відповідальності за посягання на діяльність представників влади та інших («прирівняних» до них) осіб (с. 493–494), відсутні санкції. Така незавершеність міркувань здобувача виглядає щонайменше нелогічною з огляду на те, що: а) в окремому розділі дисертації санкції чинних редакцій відповідних кримінально-правових заборон досліджені всебічно – причому як у статичній (підрозділ 5.1), так і в динамічній (підрозділ 5.2); б) дисертант (поряд із «стратегічним») виокремлює «тактичний» рівень вдосконалення санкцій статей 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК (с. 391, 408). Я не втомлююсь повторювати, що нюанси кримінально-правової кваліфікації, тонкощі кримінально-правової характеристики окремих кримінальних правопорушень, інші проблеми Загальної та Особливої частин кримінального закону значною мірою втрачають сенс, якщо за вчинене кримінальне правопорушення не призначається справедливе, адекватне покарання або якщо призначене покарання не виконується або виконується неналежним чином. Тому наукова обґрунтованість побудови санкції кримінально-правової норми має не менше значення, ніж правильне конструювання її диспозиції.

«Стратегічний» рівень вдосконалення санкцій статей КК про відповідальність за кримінальні правопорушення проти діяльності

представників влади здобувач пов'язує з розробленням типових санкцій (с. 366, 393), тобто підходом, який знайшов відбиття у проєкті нового КК України. Його розробники вважають, що у такий спосіб їм вдалося усунути притаманну чинному КК проблему наявності невинновдано великої кількості різних (унікальних) санкцій, а також запобігти виникненню колізій між положеннями Загальної та Особливої частин щодо регламентації того чи іншого виду покарання. Оцінюючи свого часу докторську дисертацію одного з прибічників наведеного підходу і, до речі, члена робочої групи Ю.А. Пономаренка, я писав, що його переконання у тому, що норми про покарання мають бути не лише виваженими, послідовними, справедливими, розумними, а й інтуїтивно зрозумілими, не дуже гарно поєднується з ідеєю типових санкцій, розміщених у Загальній частині проєкту КК і «прив'язаних» до ступенів тяжкості кримінальних правопорушень. Після встановлення ступеня тяжкості вчиненого особою кримінального правопорушення слід буде звернутися до відповідної статті Загальної частини проєкту, в якій передбачена певна санкція. Проблема, однак, полягає у тому, що проєкт нового КК України у частині визначення ступеня тяжкості кримінального правопорушення є доволі (щоб не сказати – надмірно) ускладненим. Взагалі все, що пов'язане із визначенням ступеня тяжкості кримінального правопорушення, а так само шкоди від кримінального правопорушення – це, на моє особисте переконання, один з основних чинників (якщо хочете – ризиків) неухвалення проєкту нового КК України як закону. Ідея максимально типізувати санкції, перемістивши їх з Особливої до Загальної частини кримінального закону, як відомо, жорстко і, вочевидь, небезпідставно критикується, зокрема, з огляду на те, що це істотно ускладнить розуміння покарання, яке може бути призначене за вчинене кримінальне правопорушення. З урахуванням сказаного не думаю, що «стратегічний» рівень вдосконалення санкцій кримінально-правових норм (зокрема, досліджуваних у дисертації А.В. Боровика) варто пов'язувати з дискусійною ідеєю типових санкцій.

3. Дисертант загалом сумлінно підійшов до опрацювання джерельної бази, однак деякі важливі правозастосовні орієнтири, на жаль, залишилися поза його увагою.

Так, здобувач нарікає на брак чітких критеріїв віднесення органів до правоохоронних, що не дає змоги однозначно ідентифікувати певний орган як правоохоронний (с. 38, 123), попри те, що відповідний висновок у порядку «судової добудови» кримінального права сформульований у постанові Великої Палати Верховного Суду від 30 серпня 2023 р. у справі № 633/195/17. Згідно з цим висновком критеріями віднесення органів державної влади до правоохоронних є інституційно-функціональні ознаки, що визначають правовий статус такого органу в системі органів державної влади. До правоохоронних органів слід відносити органи державної влади, визначені в законах України як правоохоронні чи такі, що здійснюють закріплену за ними на законодавчому рівні правоохоронну функцію. При вирішенні питання, чи є особа працівником правоохоронного органу, необхідно виходити із системного аналізу: положень Конституції України, КК України, КПК України, КУпАП, нормативно-правових актів, які регулюють правовий статус того чи іншого органу державної влади, з яким особа перебуває у трудових чи службових відносинах; повноважень працівника згідно з його посадовою інструкцією, які передбачають реалізацію правоохоронної функції, зокрема вжиття визначених законом превентивних заходів і заходів примусу, а також передбачених кримінальним процесуальним законодавством і законодавством про адміністративні правопорушення заходів; законодавства про пенсійне забезпечення відповідної категорії працівника.

Розглядаючи проблему співвідношення складів злочинів, передбачених п. 8 ч. 2 ст. 115 і ст. 348 КК, дисертант критикує думку С.І. Дячука про те, що за наявності у вчиненому інших обтяжувальних обставин (крім вказаної у п. 8) дії винного слід кваліфікувати за ст. 348 і відповідним іншим пунктом (або пунктами) ч. 2 ст. 115 КК (с. 240–241). При цьому чомусь не

враховується та обставина, що викладена позиція – не просто точка зору конкретного науковця, а відтворення ним роз’яснення, яке наведене в абз. 5 п. 12 постанови Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003 р. № 2 «Про судову практику у справах про злочини проти життя та здоров’я особи» та якому нині слідує Касаційний кримінальний суд Верховного Суду. Показово, що С.Д. Шапченко, зазначаючи, що з теоретичної точки зору згаданий підхід суперечить одному з визначальних правил кваліфікації («одне кримінальне правопорушення – один склад») і, вочевидь, не відповідає ч. 1 ст. 61 Конституції України щодо неможливості покладення на особу юридичної відповідальності двічі за одне і теж правопорушення, водночас формулює методичну настанову про те, що при вирішенні студентами задач необхідно орієнтуватися на наявний правозастосовний орієнтир і дотримуватися сформульованого у ньому правила кваліфікації.

4. Складно погодитись із включенням у рубрику наукової новизни «вперше» такого положення – «виявлено неоднозначну природу юридичних конструкцій «у зв’язку з виконанням службових обов’язків», «у зв’язку з діяльністю» та схожих у позначенні посягань на представників влади, які вказують передусім на необхідні ознаки суб’єктивної сторони цих деліктів (їх можуть вчиняти з різними метою та мотивами), а також на час вчинення злочину чи кримінального проступку» (с. 31). Відповідно до п. 8 Вимог до оформлення дисертації, затверджених наказом МОН України від 12 січня 2017 р. № 40, у такій рубриці вступу, як наукова новизна отриманих результатів, автор роботи має аргументовано представити основні наукові положення, які виносяться на захист, із зазначенням відмінності одержаних результатів від відомих раніше. Невже з’ясування тієї обставини, що в теорії кримінального права сформувалося декілька позицій щодо тлумачення зазначених законодавчих конструкцій – віднесення їх до мотиву та (або) мети кримінального правопорушення (с. 325–331) може претендувати на «звання» основного наукового результату, сформульованого до того ж «вперше»? Питання, звісно, риторичне.

Домінуюча в теорії і на практиці позиція, відтворена і в проєкті нового КК України, і в дисертації А.В. Боровика (і нічого нового у цьому разі опоненту розгледіти не вдалося), полягає в тому, що законодавча конструкція «у зв'язку з діяльністю» означає бажання винного: а) перешкодити реалізації певної діяльності у теперішній час або у майбутньому; б) змінити її характер; в) помститися за таку діяльність. Подібним чином, до речі, тлумачиться в юридичній літературі і судовій практиці така обставина, що обтяжує покарання, як вчинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку. Через це складно погодитись із застосування п. 4 ч. 1 ст. 67 КК у випадках вчинення кримінального правопорушення під час виконання потерпілим службового або громадського обов'язку, коли винний переслідує інші мотиви чи мету (наприклад, з метою незаконного заволодіння майном, що знаходиться в розпорядженні потерпілого, або з хуліганських мотивів) (с. 35–36). Із викладення думок науковців з приводу змісту цієї обтяжуючої обставини (с. 381–386) таке її поширювальне тлумачення не впливає. До речі, здобувач погоджується з тим, що посягання на життя працівника правоохоронного органу з метою заволодіння вогнепальною зброєю слід кваліфікувати, зокрема, за п. 9 ч. 2 ст. 115 КК як вбивство з метою полегшити вчинення іншого злочину (с. 241), а не за п. 8 ч. 2 ст. 115 КК як умисне вбивство особи у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку чи (та) ст. 348 КК.

5. Предмет свого дослідження дисертант визначив як кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти представників влади (с. 29). Таке визначення видається невдалим. По-перше, дослідник, обстоюючи думку про визнання виокремленого ним видового об'єкта міжродовим, слушно констатує, що до кримінальних правопорушень проти представників влади слід відносити і посягання, передбачені й іншими (крім розділу XV) розділами Особливої частини КК, а саме розділом I (ст. 112), розділом XVIII (ст. 376, 377, 378, 379) і розділом XIX (ст. 435-1) (с. 31, 81,

153, 397). До цього переліку варто додати щонайменше ст. 114-1 «Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань», п. 8 ч. 2 ст. 115 (умисне вбивство особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку), ч. 2 ст. 152, ч. 2 ст. 153 КК (зґвалтування і сексуальне насильство, вчинене щодо особи у зв'язку з виконанням цією особою службового, професійного чи громадського обов'язку). Однак зазначені спеціальні кримінально-правові норми (за бажання у КК можна відшукати й інші подібні заборони) у дисертації (всупереч її назві і сформульованому предмету дисертаційного досліджування) не аналізувались, бо автор вирішив зосередити свої зусилля на кримінальних правопорушеннях проти діяльності представників влади, передбачених саме і тільки розділом XV Особливої частини КК, зробивши про це відповідне застереження (примітка на с. 48). Виходить, що зміст наукової кваліфікаційної праці є *вужчим* за заявлений предмет дисертаційного дослідження, який (як і назва дисертації) мав би містити вказівку на розділ XV Особливої частини КК. По-друге, здобувач аналізує статті 342–345, 346, 347, 348, 349, 351–351-2 КК загалом, тобто і в тій частині, в якій ці заборони передбачають відповідальність за посягання на діяльність суб'єктів, відмінних від представників влади. Звідси випливає, що у вказаній частині зміст наукової кваліфікаційної праці є *ширшим* за заявлений предмет дисертаційного дослідження.

Коректність наскрізного звороту «кримінальні правопорушення проти представників влади» також викликає сумнів, особливо зважаючи на те, що видовий та основні безпосередні об'єкти досліджуваних кримінальних правопорушень здобувач визначає як певні правовідносини, традиційно визнаючи однією з ознак останніх їхніх суб'єктів – потерпілих (представників влади). За таких обставин, до слова, окреме згадування в назві розділу I про потерпілих (поряд з об'єктами кримінальних правопорушень) виглядає недоречним.

Зроблені зауваження і побажання стосуються дискусійних питань, не впливають на належний науковий рівень дисертації, не піддають сумніву основні наукові результати, отримані здобувачем, і лише підтверджують складність і злободенність досліджуваної А.В. Боровиком проблематики.

З огляду на викладене, вважаю, що дисертація А.В. Боровика «Кримінальні правопорушення проти представників влади» є науковою кваліфікаційною працею, що відповідає вимогам, які висуваються до докторських дисертацій та встановлені Порядком присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 із змінами.

Автор дисертації – Боровик Андрій Володимирович – на основі публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент

професор кафедри кримінально-правової політики

та кримінального права

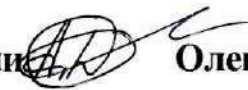
навчально-наукового інституту права

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

доктор юридичних наук, професор,

заслужений діяч науки і техніки України

Олександр ДУДОРОВ

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР НАУЧ.
КАРАУЛЬНА НАУЧ. УКРАЇНА
31.03.2023

